

Bogomir Povše

Medgeneracijska informativno-družabna središča slovenske vojske

POVZETEK

Slovenska vojska je opustila izvajanje vojaške dolžnosti in prešla na profesionalno organiziranost. S tem se je pojavila na trgu dela kot ponudnik zaposlitve za mlade ljudi. Eden izmed pomembnejših argumentov za zaposlitev je poleg plače tudi zadovoljstvo že zaposlenih in upokojenih pripadnikov s statusom in skrb organizacije za zaposlene in upokojene pripadnike vojske, ki na mlade kandidate prenašajo svoje izkušnje. Vojska in Ministrstvo za obrambo zato razvijata sistem skrbi za aktivne pripadnike vojske, njihove družine in za nekdanje pripadnike vojske. Ena od oblik skrbi so klubi v vojašnicah za aktivne pripadnike vojske in Medgeneracijska informativna središča Slovenske vojske v civilnem okolju.

Ključne besede: nekdanji pripadniki, vojaška skupnost, celostna skrb, skrb za nekdanje pripadnike, dnevni center aktivnosti, vojašniški klub, medgeneracijsko informativno-družabno središče

AVTOR: Podpolkovnik **Bogomir Povše** je univerzitetni diplomirani obramboslovec – politolog in specialist menedžmenta v socialnem delu. Na Ministrstvu za obrambo je zaposlen kot višji častnik za skrb za nekdanje pripadnike z nalogami organiziranja in vodenja aktivnosti nekdanjih pripadnikov.

ABSTRACT

Intergenerational informative social centers of Slovenian army

Slovenian Army was transformed into a professional organization after the annulment of the conscription. Afterwards it became an employing organization, presented on the labour market, especially for the employment of young people. Beside salaries, there are very significant argument that speak in Army's favour to become its employee is also high satisfaction of already employed and also retired soldiers. It is also important that Army supports people on active duty and has an established care system for retired personnel. Army and Ministry of defence established a system of support for active personnel, their families and also for retired soldiers. One way of support for the active soldiers are also soldiers' clubs that take place in military posts, however, in civil environment the Army founded several intergenerational informative social centers.

Key words: former members, retired members, military community, general support, former employees' support, daily centre of activities, military club, intergeneration informative social centre

AUTHOR: Lieutenant colonel **Bogomir Povše** is a defence expert and specialist for social work management. In Ministry of defence is employed as senior support officer. He organizes and manages activities to support retired army members.

1. UVOD

V obdobju, ko smo imeli v Sloveniji naborniško vojsko, ki se je usposabljala samo doma in je bila predvidena za obrambo lastne države, skorajda nismo imeli upokojencev in invalidov, zato tudi ni bilo večje potrebe po skrbi zanje, pa tudi za zaposlene ni bila predvidena večja skrb od tiste pri vsakem drugem delodajalcu. S prehodom v poklicno vojsko pa se je položaj spremenil. Vojska je začela delovati v tujini, družine so pol leta in več ločene, zato so se potrebe po celostni skrbi pojavile kot nujen, vendar še ne dokončno urejen sistem. S povečano skrbjo za zaposlene in njihove družine, za nekdanje pripadnike, pomoči potrebne in kandidate za zaposlitev v Slovenski vojski se krepi občutek za solidarnost, ki je za izvajanje nalog Slovenske vojske doma in v tujini še kako potreben in pomemben. V zadnjem obdobju narašča število invalidov in upokojencev, ta trend pa se bo še stopnjeval. Upokojenci ob odhodu v pokoj niso toliko stari, da ne bi mogli še marsičesa prispevati v obrambni sistem in jim je potrebno to priložnost dati. Poleg tega sistem potrebuje znanje in izkušnje ter vpliv veteranov na mlade, ki so kandidati za zaposlitev. Zavedamo se, da se bodo potrebe z leti spreminjale, ker bodo naši nekdanji pripadniki vse starejši, njihove potrebe pa vse bolj podobne potrebam vseh drugih starih ljudi v družbi. Prav tako vemo, da bodo pogoji za upokojevanje vse ostrejši, vedno več bo popolnoma iztrošenih poklicnih vojakov, tisti s poklicnimi pokojninami bodo imeli tako nizke pokojnine, da bodo živeli v revščini. Vse bolj bodo postajali primer vsak zase in potrebna bo individualizacija (Hojnik Zupanc, 1999, str. 29-33) in širitev socialnega dela v vojski v sodelovanju z različnimi podpornimi mrežami (Hojnik Zupanc, 1999, str. 133-138). Do tedaj moramo razviti oblike dela, ki bodo to omogočale. Nemočnim želimo pomagati s socialnimi in drugimi storitvami in jim tako dvigniti kvaliteto življenja. Želimo si, da bi bili naši nekdanji sodelavci del socialnih omrežij takoj na začetku in vse v visoko starost. Pomen socialnih omrežij predvsem za moško populacijo, ki je pri nas v večini, dobro definira Srečo Dragoš (2000, str. 304-305). Ponudbo storitev, ki je večja, kot je sicer v družbi, pa želimo izkoristiti kot dodaten argument za zaposlitev v vojski. Izkušene in domoljubno prekaljene kadre želimo usmeriti v krepitev domoljubja, prenos pozitivnih izkušenj na mlade in z njihovim zadovoljstvom promovirati Slovensko vojsko kot zanesljivega in zaželenega delodajalca.

V času od maja 2008 do konca junija 2009 smo v Sektorju za odhode iz vojaške službe delali na več projektih skrbi za nekdanje pripadnike Slovenske vojske, med drugim tudi na projektu Klubski prostori, prilagojeni upokojencem Slovenske vojske. Rezultati projektov¹ so namenjeni raziskavi možnosti in predlogom, ki pomenijo praktično implementacijo določil zakona o vojaški službi s področja celostne oskrbe pripadnikov vojske. Projekti so med seboj povezani in ponujajo zelo razvejano pahljačo organizirane skrbi za nekdanje pripadnike vojske. Ena od ugotovitev vseh petih projektov pa je, da skrbi za nekdanje pripadnike ne moremo ločiti od celostne skrbi za pripadnike vojske in njihove družinske člane. Prišli smo do spoznanja, da je v določenih segmentih skrbi mogoče skrb organizirati tako, da sedanji

¹ Projekti skrbi za nekdanje pripadnike: Klubski prostori, prilagojeni upokojenim pripadnikom Slovenske vojske, Domovi za upokojene pripadnike Slovenske vojske, Oskrbovana stanovanja, Mentorji pri knjižnično informativnem centru MORIS, Izkaznica nekdanjega pripadnika SV.

in nekdanji pripadniki preživijo določen del prostega časa skupaj, pri čemer je omogočena izmenjava znanja in izkušenj.

Naslednji korak je možnost, da v te naše aktivnosti pritegnemo družinske člane in občane iz njihovega kroga znancev in prijateljev ter se tako preko skupnega interesnega druženja povežemo s civilno družbo². Od projekta zaprtega Vojašničnega kluba, v katerem se družijo pripadniki stalne sestave v prostem času ali ob redkih prazničnih priložnostih, smo prišli do koncepta razširjenih dejavnosti za naše aktivne in nekdanje pripadnike in zaradi potrebe po širšem delovanju tudi do koncepta Medgeneracijskega informativno-družabnega središča v civilnem okolju, ki bo lahko povezoval upokojene pripadnike vojske in Ministrstva za obrambo z upokojenci na terenu, z njihovimi družinami in njihovo socialno mrežo brez formalnih ovir, ki jih predstavlja vojašnica s svojimi pravili. Koncept pomeni edini sprejemljivi način organiziranja v krajih, kjer vojašnice ni ali pa je tako oddaljena, da potni stroški pomenijo preveliko obremenitev skromne pokojnine in tako odvrčajo upokojence od sodelovanja. Poleg tega ta koncept omogoča prost vstop in dostop do informacij o vojski in obrambnem sistemu ter o možnostih zaposlovanja v obrambno vojaškem sistemu. Tako vzpostavljamo svojevrstno medgeneracijsko zanko, ki poleg izboljšanja družabnega standarda upokojencev z zelo majhnimi stroški prispevala k promociji vojske in vojaških poklicev. V teh središčih vidimo tudi priložnost za delovanje poklicnih pripadnikov vojske, ki so starejši od 45 let in bi jim po zakonu potekla pogodba za delo v vojski. Zanje iščemo možnosti za zaposlitev in ena takih je tudi delo z nekdanjimi pripadniki.

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

Vojska je nujni sestavni del državnega aparata, namenjen obrambi pred zunanjo nevarnostjo kršenja ozemeljske nedotakljivosti, suverenosti in ustavne ureditve države. Da bi lahko opravljala te naloge, je izobražena, usposobljena, izurjena in opremljena za izvajanje oboroženega boja. Vojska ima torej nalogo izvajati državno politiko z nasilnimi sredstvi, kot analizira Clausewitzovo analizo vojne in politike angleški vojaški zgodovinar John Keegan v svoji *Zgodovini vojskovanja* (Keegan, 2005, str. 21–48), vendar posledice na ljudeh, tako fizične kot psihične, prizadenejo obe vojskujoči se strani. Vojaški poklic tako v miru v domovini, na mirovnih in drugih operacijah v tujini in sodelovanje v vojni pušča posledice na vojaki in njihovih družinah. »Delovanje vojaške organizacije je veliko bolj kot delovanje katerega koli drugega družbenega sistema odvisno od človeka, kar je posledica potrebne ravni fizičnih,

² Igor Kotnik Dvojmoč (2002) v knjigi *Preoblikovanje sodobnega vojaštva klasificira potrebo po prilagajanju vojaške organizacije sodobnim družbenim, torej civilnim trendom: (1.) proces kulturno-vrednostnega približevanja civilni družbeni sferi bi zmanjšal institucionalno ekskluzivnost vojaške organizacije in prepoznavnost vojske kot posebne družbene institucije; (2.) upadanje zvestobe instituciji bo vodilo v izključno neinstitucionalni (poklicni) model vojaške organizacije, v kateri bodo zaposleni predvsem posamezniki s prevladujočimi tržnimi vrednotami (to se že kaže v obrnjenem ciklu interesa za zaposlovanje skladno s kondicijo gospodarstva), kar vodi k organizacijskim spremembam (je že prisotno v SV): sindikalna organiziranost, strogo spoštovanje delovnega časa, ugovor vesti tudi med profesionalnimi in poklicnimi vojaki; (3.) vse bolj opazen je proces nadomeščanja kolektivnih z individualnimi vrednotami; (4.) možen je padec operativne sposobnosti, bojne pripravljenosti in učinkovitosti, kar zahteva (5.) uvajanje vse več in vse bolj natančnih pravil, s katerimi se skuša zmanjševati negativne učinke.*

emocionalno-moralnih in strokovnih sposobnosti in lastnosti človeškega dejavnika.« (Lubi, 1995, str. 49) Država je s svojimi zahtevami do vojakov povzročila posledice in jih je dolžna blažiti in odpravljati. Ta dolžnost izhaja iz humanističnih in socialnih vzgibov, moralne in etične zavezanosti državljanom in tehničnih potreb države po obnavljanju svojih oboroženih sil, ki so temelj njene varnosti in obstoja.

Popularnost vojaškega poklica sledi ponudbi in povpraševanju obratno sorazmerno gospodarski situaciji v državi. V času konjunktura vojakov primanjkuje, v času recesije je ponudba prevelika. Vojska in z njo politika sta te zakonitosti opazili. Ko so se začeli prvi sistemski in socialni problemi, je zakonsko poskrbela za celotno skrb za svoje pripadnike in njihove družine ter za vedno bolj naraščajočo skupino upokojenih pripadnikov. Javnost povečani socialni varnosti vojakov v domovini ne le da ni naklonjena, temveč določeni vplivni deli te javnosti zahtevajo odpravo vojske kot institucije. Vojska je temelj vsake državnosti. Odgovorni v državi se tega zavedajo, zato tako politika kot vojska dela vse, kar je v teh okoliščinah mogoče, da se ohrani obrambna sposobnost in s tem samostojnost in svoboda. Skozi delovanje sistema celotne skrbi institucije zasledujemo dva temeljna cilja: zagotavljanje socialne varnosti aktivnih in nekdanjih pripadnikov vojske in zagotavljanje obnavljanja človeškega in s tem bojnega potenciala vojske. Oba cilja sta med seboj tesno povezana tako, da drug drugemu zagotavljata nadaljevanje odločujočega vpliva na status in sposobnost vojske za opravljanje njenih temeljnih nalog: usposabljanje, obramba države pred vojaškim ogrožanjem, sodelovanje pri zaščiti in reševanju v primeru naravnih in drugih nesreč ter izpolnjevanje mednarodno dogovorjenih obveznosti države v reševanju kriz v svetu, kot je opredeljeno v doktrini bojevanja Slovenske vojske (Furlan in sod., 2006, str. 24-29).

Poklicna socialna organiziranost vojaške organizacije (Jelušič po Moskos, 1988, str. 17) predvideva večje sovpadanje značilnosti vojske s civilnim okoljem, njena legitimnost se potrjuje na trgu dela, posamezniki sledijo bolj lastnim interesom in se ne podreajo v celoti interesom organizacije, družina ni dolžna sodelovati v vojaški skupnosti, vojak je podrejen civilnim normam in pravu, po upokojitvi ima enake ugodnosti kot drugi člani civilnega okolja.

Zaposlitev v Slovenski vojski je zaposlitev za določen čas³. V prihodnje bodo le redki v vojski zaposleni prišli do upokojitve, prenašanje pozitivnih izkušenj na mlade pa ne bo več samoumevno, čeprav je zaželeno. Na trgu delovne sile konkurirajo v istem bazenu kandidatov za zaposlitev tudi drugi delodajalci, od tod ciklično pomanjkanje ali presežek, ki sem ga omenil že zgoraj. Od tod tudi prilagajanje zahtev in pogojev za zaposlitev, ki ne zagotavlja vedno najboljših in najsposobnejših kadrov, pa tudi če jih pridobi, jih po končani pogodbi brezkompromisno odpusti in prepusti trgu dela, kjer so manj konkurenčni. Posledice takega ravnanja, ki je tehnološko razumljivo, bomo morali izravnati z različnimi ukrepi, tudi s povečano skrbjo za nekdanje pripadnike, ki se jim je služba iztekla v različnih okoliščinah. *Medgeneracijska informativno-družabna središča* so prav gotovo pomembni instrumenti za to. Zaenkrat delujeta dve, v Ajdovščini že tretje leto, v Slovenski Bistrici pa eno leto.

³ V Sloveniji se pogodbe za navadne vojake podpisujejo za pet let in se lahko podaljšujejo, vendar največ do izpolnjenega 45. leta starosti; podčastniki in častniki podpisujejo pogodbo za deset let, s tem da jo lahko podaljšajo še dvakrat po deset let. Za vse seveda veljajo pogoji delovne uspešnosti in zdravstvene sposobnosti, to pa pomeni, da v ne tako daljni prihodnosti noben vojak ne bo odšel v pokoj direktno iz vojske. Za vojsko ta problem še ni zelo velik, specializirane službe pa se že srečujejo z reševanjem za zdaj še posameznih primerov.

3. ZASNOVA MEDGENERACIJSKEGA INFORMATIVNO-DRUŽABNEGA SREDIŠČA

Oba Medgeneracijska informativna-družabna središča (MIDS) ponujata izobraževanje, svetovanje, informacije, srečevanje, razvedrilo, komunikacije, vključevanje v telesne in druge aktivnosti, samopomoč in medsebojno pomoč, medgeneracijsko sodelovanje in vključevanje v širše okolje. Pri tem omogočata sodelovanje služb Ministrstva za obrambo, Slovenske vojske in neprofesionalnih sodelavcev in prostovoljcev ter hiter prenos stvarnih potreb porabnikov ter prilagajanje programov tem potrebam. Na ta način neposredno izvajamo določila zakona o službi v SV v delu, ki predpisuje skrb za nekdanje pripadnike Slovenske vojske.

Ciljne skupine MIDS so:

- nekdanji pripadniki SV in upokojeni nekdanji delavci ministrstva,
- aktivni pripadniki in njihove družine,
- upokojenci, ki živijo na teritoriju MIDS,
- kandidati za zaposlitev v SV,
- organizacije in društva, pomembna za obrambo.

Dejavnosti v delovanju MIDS:

- dnevni center aktivnosti,
- rekreacija,
- razstave in proslave,
- svetovalnice,
- društvena organiziranost in povezovanje društev s sorodnimi programskimi usmeritvami,
- izobraževanje,
- oblike samopomoči in medsebojne pomoči,
- ugotavljanje potreb po socialnih storitvah.

Prvi dve ustanovljeni središči, še zlasti tisto v Ajdovščini, sta potrdili pravilnost odločitve o ustanovitvi in nas navdajata z optimizmom.

4. IZKUŠNJE PRVIH DVEH SREDIŠČ

Pred ustanovitvijo smo temeljito pregledali ureditev tega področja v sosednjih državah, v ZDA ter Veliki Britaniji. Seveda ni šlo za kopiranje tujih rešitev, ker jih ne bi zmogli financirati, zanimal nas je le način in sistem organizacije skrbi za nekdanje pripadnike. Ugotovili smo, da lahko damo na voljo opremljene prostore z ustrezno infrastrukturo, pomagamo pridobivati strokovno znanje in zunanje strokovnjake, financiramo dejavnosti po sistemu pol – pol, pomagamo koordinirati notranje vire Ministrstva za obrambo in zagotavljamo organizacijsko funkcijo profesionalnih sodelavcev (civilistov in vojakov). Z elaboratom središča smo natančno opredelili funkcije, vsebine, cilje, ciljne skupine. S poslovníkom smo predpisali način vodenja središč s strani uporabnikov in zagotovili povezavo z resorno odgovornimi deli ministrstva in vojske.

4.1 MEDGENERACIJSKO INFORMATIVNO-DRUŽABNO SREDIŠČE AJDOVŠČINA

Ustanovljeno je bilo leta 2010. Vanj so vstopili člani prostovoljskih skupin za kakovostno starost, predstavniki Zveze slovenskih častnikov in Zveze veteranov vojne za Slovenijo, nepovezani upokojeni pripadniki vojske in Ministrstva za obrambo ter tudi nekateri partnerji naših upokojencev. Pridobili smo zelo prijetno urejene prostore na mirni lokaciji ob glavni ulici v Ajdovščini s posebnim, invalidom in starejšim prijaznim vhodom. V delovanje smo pritegnili vojašnico v Vipavi, kjer je tudi mogoče opravljati del dejavnosti, prav tako vojaški objekt v bližnji Ajševici. Vojašnice pomagajo s prostori, telovadnimi napravami in prevozi, po potrebi tudi pripravijo prehrano ob celodnevni aktivnosti.

MIDS Ajdovščina je že prvo leto pripravilo okrog šestdeset različnih aktivnosti s področja pohodništva, rekreacije v telovadnici in na bazenu, tematske delavnice in predavanja, računalniški tečaj, praznovanja in razstave. V drugem in tretjem letu delovanja je aktivnosti na tem nivoju redno vzdrževalo, poleg tega pa je več članov usposobilo za vodenje skupin za preprečevanje padcev. Izveden je bil tečaj italijanščine in tečaj za preprečevanje padcev. Skupine za samopomoč redno delujejo, prav tako se mesečno kontrolira krvni tlak, sladkor in holesterol. Vsako leto izvedemo planinski tabor na Pokljuki. Člani se udeležijo letnega srečanja prostovoljcev in Festivala za tretje življenjsko obdobje. Vsako leto sodeluje pri vseh aktivnosti preko tisoč oseb. Izkušnje prvega središča so izjemno pozitivne in jih poskušamo prenašati v druga okolja.

4.2 MEDGENERACIJSKO INFORMATIVNO-DRUŽABNO SREDIŠČE SLOVENSKA BISTRICA

Ustanovljeno je bilo marca 2012. V nasprotju z Ajdovščino je članov zelo malo. Samostojno vodstvo se kljub prizadevanjem strokovnih delavcev ni vzpostavilo. Pripravljen letni načrt, ki je zelo podoben prej opisanemu, v tem primeru ni pritegnil pozornosti, pa tudi sprememb po meri uporabnikov ni doživel, ker ni bilo zanimanja. Tečaj za preprečevanje padcev in nekaj predavanj smo organizirali »od zunaj«. Prostori so lepi, na dobri lokaciji, vendar žal ni dvigala, zato je treba v drugo nadstropje peš.

Tudi tukaj smo prostore ponudili društvom v souporabo, kar je uspešno. Sestajajo se skupine za kakovostno starost. V središču smo v enem letu izvedli petnajst dogodkov s povprečno dvajsetimi udeleženci.

Seveda se bomo trudili še naprej v upanju, da morebitni uporabniki zaznajo potrebo po takem delovanju.

5. SKLEPI

Prvi sklep je, da je organizacijska oblika zelo posrečena in tudi uspešna, če je članov dovolj in so pripravljeni sodelovati.

Zelo pomembno je, da je v članstvu več žensk, ki so bolj naklonjene prostovoljskemu delu. Dejstvo, da je v Slovenski Bistrici samo ena med petnajstimi člani, v Ajdovščini pa večina od več kot šestdeset članov, nam morda ponuja del odgovora na vprašanje, zakaj je štajerski center manj uspešen od primorskega.

Velik vpliv na delovanje centrov ima tudi tip poselitve. Kjer je ta zelo razpršena, zelo težko obveščamo ljudi, cena prevozov pa je danes že velika ovira pri prostovoljskem delu.

Finančna kriza je zelo oklestila naše zelo ambiciozne načrte, tako da bomo nekaj let morali vztrajati na tem, kar smo uspeli narediti na področju skrbi. Socialni programi bodo morali večinoma počakati na boljše čase. Prav tako bo moral počakati še kakšen nov MIDS.

Vsekakor smo pridobili mnoge koristne izkušnje, povezali zelo različne oblike delovanja in smo deležni zadovoljstva sodelujočih.

Izkušnje so večinoma pozitivne, kljub nekaterim grenkim pilulam, ki jih je sem pa tja treba zaužiti. Organizacijske uspehe včasih pospremi tudi kak neuspeh. Včasih je dobro zamišljena in že koordinirana aktivnost onemogočena, ker ni mogoče pridobiti financ. V nekaterih okoljih je včasih slišati komentarje v smislu »kaj je vsega tega treba, ko pa je kriza«. Kriza je tako ali tako glavni argument, kadar se česa noče narediti, vendar je v očeh strokovnih delavcev dodatni motiv, da še več in bolje delamo, ker so prav zdaj potrebe še večje kot v letih debelih krav. Kriza v državi bo nekoč minila, kriza zaupanja, ki bo nastala, če bomo zanemarili pomoči in skrbi potrebne, pa mogoče ne bo minila nikoli več.

LITERATURA:

- Dragoš Srečo (2000). Socialne mreže in starost. V: Socialno delo, letnik 39, št. 4–5, str. 293-314.
- Kotnik – Dvojmoč Igor (2002). Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Znanstvena knjižnica št. 49. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hojnik – Zupanc Ida (1999). Samostojnost starega človeka v družbeno prostorskem kontekstu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 29-33 in 133-138.
- Jelušič Ljubica (2002). Ritualizacija čustev v vojaški organizaciji. V: Teorija in praksa, letnik 39, št. 1, str. 112–132.
- Keegan John (2005). Zgodovina vojskovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 21-48.
- Povše Bogomir (2011). Medgeneracijska informativna središča Slovenske vojske. Specialistično delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Furlan Branimir in sod. (2006). Vojaška doktrina. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, str. 24-29.

Kontaktne informacije:

Bogomir Povše

bogomir.povse@mors.si